Ο ΥΠΕΡΜΕΤΡΟΣ ΔΙΚΟΝΟΜΙΚΟΣ ΦΟΡΜΑΛΙΣΜΟΣ ΩΣ ΜΟΡΦΗ DENEGATIO IUSTITIAE ΚΑΙ Η ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ ΔΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΤΥΠΙΚΟΤΗΤΑ ΩΣ ΕΚΦΑΝΣΗ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΗΣ ΔΙΚΗΣ. ΟΨΕΙΣ ΤΗΣ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΣ ΤΟΥ ΕΔΔΑ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣτΕ

Γρηγόριος Ι. Παγανίτσας
Πρωτοδίκης Δ.Δ.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα μελέτη εξετάζει την εύθραυστη ισορροπία, κατά την ερμηνεία των δικονομικών κανόνων από τα δικαστήρια, μεταξύ του απαραίτητου σεβασμού στην τήρηση των δικονομικών κανόνων και του κινδύνου μετατροπής των κανόνων αυτών σε εμπόδια, που υπονομεύουν την ουσιαστική πρόσβαση στη Δικαιοσύνη. Από την πλούσια νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ) προκύπτει η παραδοχή ότι ο υπέρμετρος δικονομικός φορμαλισμός των δικαστηρίων μπορεί να καταλήξει σε μια μορφή έμμεσης άρνησης ουσιαστικής εκδίκασης μιας υπόθεσης, ιδίως όταν η αυστηρή προσκόλληση στο γράμμα του νόμου αποκόπτεται από τον λειτουργικό και τελολογικό σκοπό των δικονομικών ρυθμίσεων. Παράλληλα, αναδεικνύεται η έννοια της λειτουργικής δικονομικής τυπικότητας ως θεμελιώδους εγγύησης της δίκαιης δίκης, η οποία συνδέεται με τη διαφάνεια και την προβλεψιμότητα της διαδικασίας, την ισότιμη μεταχείριση των διαδίκων και τη χρηστή απονομή της δικαιοσύνης. Το ΕΔΔΑ έχει διαμορφώσει κριτήρια ελέγχου αναλογικότητας για την αξιολόγηση περιπτώσεων δικονομικού φορμαλισμού εκ μέρους των δικαστηρίων, λαμβάνοντας, ιδίως, υπόψη τη σαφήνεια των κανόνων, την κατανομή και τον επιμερισμό της ευθύνης για τα διαδικαστικά σφάλματα και την πραγματική επίδραση της εφαρμογής τους στην άσκηση του δικαιώματος δικαστικής προστασίας. Εξάλλου, η πρόσφατη νομολογιακή παραγωγή του Συμβουλίου της Επι-

κρατείας φαίνεται να συγκλίνει όλο και περισσότερο προς τις ερμηνευτικές κατευθύνσεις του ΕΔΔΑ. Τέλος, η μελέτη καταλήγει στην άποψη ότι το ζητούμενο δεν είναι μια ελαστική προσέγγιση των δικαστηρίων στην ερμηνεία των δικονομικών ρυθμίσεων, που εξ ορισμού θα υπονόμευε την ασφάλεια του δικαίου, αλλά η λήψη υπόψη, στο πλαίσιο της δικαιοδοτικής κρίσης, της λειτουργικής τους διάστασης, υπό την έννοια της διαφύλαξης των δικονομικών κανόνων ως εγγυήσεων της δίκαιης δίκης.

ABSTRACT

This study examines the delicate balance that courts must maintain, when interpreting procedural rules, between the necessary respect for procedural requirements and the risk that such rules may be transformed into obstacles undermining effective access to justice. The extensive case law of the European Court of Human Rights (ECtHR) demonstrates that excessive procedural formalism on the part of domestic courts may amount to an indirect denial of justice, particularly when strict adherence to the letter of the law becomes detached from the functional and teleological purpose of procedural provisions. At the same time, the study highlights the concept of functional procedural formality as a fundamental safeguard of the right to a fair trial, closely linked to transparency and foreseeability of the proceedings, equal treatment of the parties and the proper administration of justice. The ECtHR has developed proportionality criteria for assessing instances of procedural formalism by domestic courts, taking into account, in particular, the clarity and foreseeability of the relevant rules, the allocation and distribution of responsibility for procedural errors and the actual impact of their application on the exercise of the right to judicial protection. Moreover, recent case law of the Greek Council of State appears increasingly aligned with the interpretative guidelines established by the ECtHR. The study ultimately argues that the objective is not to promote a flexible approach to the interpretation of procedural provisions—an approach which, by definition, would undermine legal certainty—but rather to ensure that, within the scope of judicial adjudication, the functional dimension of such rules is duly considered, thereby preserving procedural norms as essential guarantees of a fair trial.

Ι. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η αναζήτηση και η εξεύρεση της αναγκαίας ισορροπίας μεταξύ της τήρησης των δικονομικών κανόνων και της εκδίκασης επί της ουσίας μιας διαφοράς συνιστά διαχρονικό ζήτημα για τους ερμηνευτές και εφαρμοστές του δικαίου, το οποίο έχει απασχολήσει έντονα τόσο τη νομολογία των εθνικών δικαστηρίων όσο και των δικαιοδοτικών οργάνων της ενωσιακής και διεθνούς έννομης τάξης, ιδίως δε του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ).

Οι δικονομικοί τύποι, όπως, επί παραδείγματι, οι προθεσμίες για την άσκηση ενδίκων βοηθημά-

των ή μέσων ή για την τέλεση διαδικαστικών πράξεων, οι επιδόσεις δικογράφων, η καταβολή τελών και παραβόλων, οι προϋποθέσεις νομιμοποίησης δικηγόρων, ο τρόπος και ο χρόνος προβολής ισχυρισμών, δεν λειτουργούν απλώς ως τεχνικές προϋποθέσεις της δίκης, αλλά συνιστούν δομικά στοιχεία του μηχανισμού απονομής της Δικαιοσύνης, καθορίζοντας τον τρόπο με τον οποίο ο νομοθέτης οργανώνει την πρόσβαση στη δικαστική προστασία και διασφαλίζει την ίση μεταχείριση και τα δικονομικά δικαιώματα των διαδίκων.

Ωστόσο, η αναγκαία τήρηση και ο απαραίτητος σεβασμός των δικονομικών κανόνων δεν πρέπει να οδηγεί και να ταυτίζεται με τον υπερβολικό δικονομικό φορμαλισμό κατά τη διαμόρφωση και εξαγωγή της δικαιοδοτικής κρίσης. Ο φορμαλισμός αυτός συνίσταται στην αναγωγή της αυστηρής προσκόλλησης στις εκ του νόμου τυπικές προϋποθέσεις εκκίνησης και εξέλιξης της δίκης σε αυτοτελή αξία, αποσυνδεδεμένη από τον λειτουργικό και τελολογικό προορισμό των διαδικαστικών αυτών κανόνων. Στο πλαίσιο αυτό, ο τύπος αυτονομείται από τη ratio των διαδικαστικών ρυθμίσεων και μετατρέπεται σε αυτοσκοπό, με αποτέλεσμα να δυσχεραίνεται η ουσιαστική πρόσβαση στη Δικαιοσύνη και η αποτελεσματική πραγμάτωση του δικαιώματος δικαστικής προστασίας. Μια τέτοια ερμηνευτική αντιμετώπιση των δικονομικών κανόνων από τα δικαστήρια μπορεί να καταλήξει σε denegatio iustitiae, όχι ως ευθεία άρνηση απονομής Δικαιοσύνης, αλλά ως έμμεση και συγκεκαλυμμένη μορφή της, η οποία εκδηλώνεται υπό το πρόσχημα της διαδικαστικής πειθαρχίας.

Αντιθέτως, η δικονομική τυπικότητα, όταν λειτουργεί ως μέσο διασφάλισης της διαφάνειας της διαδικασίας, της προβλεψιμότητας των έννομων συνεπειών και της ισότιμης αντιμετώπισης των διαδίκων, όχι μόνο δεν αντιστρατεύεται, αλλά συγκροτεί θεμελιώδες συστατικό της αρχής της δίκαιης δίκης.

II. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΥΠΕΡΜΕΤΡΟΥ ΔΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ ΦΟΡΜΑΛΙΣΜΟΥ ΣΤΗ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΕΔΔΑ

Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ), στο άρθρο 6 παρ. 1, εγγυάται όχι μόνο την πρόσβαση σε δικαστήριο[1] αλλά, πρωτίστως, το δικαίωμα παροχής αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας[2]. Η εγγύηση αυτή δεν αφορά μόνο στο αποτέλεσμα της εκάστοτε δίκης, αλλά και στη δίκαιη διεξαγωγή της[3]. Κατά πάγια νομολογία του ΕΔΔΑ, ο πυρήνας του δικαιώματος πρόσβασης σε δικαστήριο συνίσταται στην υποβολή μιας αξίωσης στο δικαστήριο[4], το οποίο έχει δικαιοδοσία και αρμοδιότητα να εξετάσει τη νομική και ουσιαστική βασιμότητά της και να καταλήξει σε δεσμευτική απόφαση τέμνουσα τη διαφορά[5]. Η πρόσβαση δε πρέπει να είναι πραγματική και αποτελεσματική και όχι θεωρητική ή πλασματική[6]. Το δικαίωμα αυτό, βέβαια, δεν είναι απόλυ-

[1] ΕΔΔΑ, *Golder κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, αρ. 4451/70, 21.02.1975, σκ. 28-36.
[2] ΕΔΔΑ, *Rylski κατά Πολωνίας*, αρ. 24706/02, 04.07.2006, σκ. 82.
[3] ΕΔΔΑ, *Walchli κατά Γαλλίας*, αρ. 35787/03, 26.07.2007, σκ. 29.
[4] ΕΔΔΑ, *Roche κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, αρ. 32555/96, 19.10.2005, σκ. 116· *Cudak κατά Λιθουανίας*, αρ. 15869/02, 23.03.2010, σκ. 54· *Lupeni Greek Catholic Parish and Others κατά Ρουμανίας*, αρ. 76943/11, 29.11.2016, σκ. 84.
[5] Βλ. Λ.-Α. Σισιλιάνο, *Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Ερμηνεία κατ' άρθρο*, 2017, σελ. 249.
[6] ΕΔΔΑ, *Bellet κατά Γαλλίας*, αρ. 23805/94, 04.12.1995, σκ. 36.

το, αλλά υπόκειται σε περιορισμούς[7], ιδίως ως προς τις προϋποθέσεις παραδεκτής άσκησης του ενδίκου βοηθήματος, οι οποίοι είναι ανεκτοί μόνο εφόσον επιδιώκουν θεμιτό σκοπό και τελούν σε εύλογη σχέση αναλογικότητας προς αυτόν[8]. Εξάλλου, ως αδυναμία πρόσβασης στο δικαστήριο μπορεί να νοηθεί η οικονομική αδυναμία, η φυσική αδυναμία, η νομική αδυναμία, η αδυναμία λόγω παραγραφής και η αδυναμία πρόσβασης σε δευτεροβάθμιο ή ανώτατο δικαστήριο.

Το ΕΔΔΑ επαναλαμβάνει σταθερά ότι δεν είναι αρμόδιο να ερμηνεύει το δίκαιο των συμβαλλομένων κρατών, αρμοδιότητα, κατ' αρχήν, ανήκουσα στα εθνικά δικαστήρια, τα οποία δεν μπορεί να υποκαταστήσει στο έργο τους, ούτε να εκτιμά τη σκοπιμότητα των εκάστοτε νομοθετικών επιλογών. Αντιθέτως, αρμοδιότητά του είναι να ελέγχει το εάν η ερμηνεία και εφαρμογή του εθνικού δικαίου από τα εθνικά δικαστήρια παραβιάζει θεμελιώδη δικαιώματα της Σύμβασης[9]. Στο πλαίσιο αυτό, η νομολογία του ΕΔΔΑ αποτελεί το κεντρικό σημείο αναφοράς για την αξιολόγηση του μετασχηματισμού δικονομικών κανόνων σε πραγματικά εμπόδια στο δικαίωμα δικαστικής προστασίας. Ο υπέρμετρος δικονομικός φορμαλισμός εκ μέρους των Δικαστηρίων έχει διαχρονικά αποτελέσει συχνή αιτία παραβίασης του δικαιώματος πρόσβασης σε δικαστήριο κατά το άρθρο 6 παρ. 1 της ΕΣΔΑ.

Το Δικαστήριο αναγνωρίζει, κατ' αρχάς, ότι οι δικονομικοί κανόνες επιτελούν θεμελιώδεις σκοπούς, όπως η διαφάνεια και η προβλεψιμότητα της διαδικασίας, η ισότητα μεταξύ των διαδίκων αλλά και η αποτροπή αυθαιρεσιών. Ωστόσο, όταν η εφαρμογή των κανόνων αυτών καθίσταται δυσανάλογη ή άκαμπτη σε σχέση με τον τελικό σκοπό τους και οδηγεί de facto σε περιορισμό ή αποκλεισμό της πρόσβασης στη Δικαιοσύνη, το ΕΔΔΑ διαγιγνώσκει την ύπαρξη denegatio iustitiae, δηλαδή (έμμεσης) άρνησης απονομής δικαιοσύνης.

Για τις περιπτώσεις αυτές το ΕΔΔΑ έχει αναπτύξει και αξιοποιεί ένα τεστ ελέγχου αναλογικότητας. Στο πρώτο στάδιο της αξιολόγησής του, που αφορά αυτή καθ' εαυτή τη διάταξη του εθνικού δικαίου, η οποία προβλέπει τον δικονομικό τύπο, το Δικαστήριο, αφού διαπιστώσει τη φύση και τη σοβαρότητα του τυπικού σφάλματος, που εμφιλοχώρησε στην ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων διαδικασία, εξετάζει εάν οι επίμαχοι εθνικοί δικονομικοί κανόνες, οι οποίοι, συνήθως, συνεπάγονται το απαράδεκτο του ασκηθέντος ενδίκου βοηθήματος ή μέσου, επιδιώκουν θεμιτό σκοπό, όπως η ασφάλεια δικαίου και η εύρυθμη απονομή της δικαιοσύνης, υπό την προϋπόθεση, όμως, ότι οι κανόνες αυτοί είναι επαρκώς σαφείς και προβλέψιμοι για τους διαδίκους[10].

Στη συνέχεια, το Δικαστήριο αναζητεί σε ποιο μέρος της δίκης επιρρίπτεται το σχετικό βάρος της ευθύνης για το διαδικαστικό ή δικονομικό σφάλμα[11]. Ωστόσο, μολονότι ως προς το σκέλος

---

7 ΕΔΔΑ, *Stanev κατά Βουλγαρίας*, αρ. 36760/06, 17.01.2012, σκ. 230.

8 ΕΔΔΑ, *Edificaciones March Gallego S.A. κατά της Ισπανίας*, αρ. 28028/95, 19.02.1998, σκ. 34.

9 ΕΔΔΑ, *Παπαϊωάννου κατά Ελλάδας*, αρ. 18880/15, 02.06.2016, σκ. 39, 43. Πρβλ., επίσης, ΕΔΔΑ, *Brualla Gomez de la Torre κατά της Ισπανίας*, αρ. 26737/95, 19.12.1997, σκ. 31.

10 ΕΔΔΑ, *Arshakyan κ.α. κατά Αρμενίας*, αρ. 23705/15, 11.09.2025, σκ. 23· *Μακρυλάκης κατά Ελλάδας*, αρ. 34812/15, 17.11.2022, σκ. 39-41· *Zubac κατά Κροατίας*, αρ. 40160/12, 05.04.2018, σκ. 87-89· *Henrioud κατά Γαλλίας*, αρ. 21444/11, 05.11.2015, σκ. 60-66.

11 Βλ., ενδεικτικά, ΕΔΔΑ, *Laskowska κατά Πολωνίας*, αρ. 77765/01, 13.03.2007, σκ. 60-61· *Šimecki κατά Κροατίας*, αρ. 15253/10, 30.04.2014, σκ. 46-47.

αυτό, δεν υφίσταται κάποιος σαφής και παγιωμένος κανόνας του ΕΔΔΑ, το οποίο σταθμίζει τις περιστάσεις της εκάστοτε φερόμενης ενώπιόν του υπόθεσης, μπορούν να αντληθούν από τη νομολογία του ορισμένες κατευθυντήριες γραμμές. Ειδικότερα, το Δικαστήριο, κατ' αρχάς, αναζητεί εάν ο αιτών δικαστική προστασία αποτέλεσε μέρος της διαδικασίας και επέδειξε, είτε ο ίδιος είτε ο δικηγόρος του, την απαιτούμενη επιμέλεια κατά την εκπλήρωση των δικονομικών του υποχρεώσεων[12]. Ιδιαίτερη βαρύτητα, δε, αποδίδεται στην παροχή της δυνατότητας στον διάδικο να λαμβάνει νομική συνδρομή[13]. Έπειτα, το Δικαστήριο λαμβάνει υπόψη εάν τα επίμαχα διαδικαστικά ή δικονομικά σφάλματα θα μπορούσαν να είχαν αποφευχθεί εκ των προτέρων[14] και, τελικά, εάν η απόρριψη ως απαράδεκτου του ασκηθέντος ενδίκου βοηθήματος ή μέσου αποδίδεται σε ασυνέπεια του αιτούντος δικαστική προστασία ή σε παράγοντα που, αντικειμενικά, εκφεύγει της ευθύνης του[15], όπως περιπτώσεις που αφορούν σε ζητήματα του ίδιου του Δικαστηρίου[16].

Ακολούθως, το ΕΔΔΑ, εξετάζοντας συνολικά τις περιστάσεις της εκάστοτε υπόθεσης[17], προχωρεί σε έναν ενισχυμένο έλεγχο stricto sensu αναλογικότητας, ο οποίος υπερβαίνει την αξιολόγηση της τυπικής δικονομικής ορθότητας και εστιάζει στην πραγματική λειτουργία της εθνικής δικαιοδοτικής πρακτικής. Κατά τον έλεγχο αυτό, το Δικαστήριο, λαμβάνοντας υπόψη όλα τα ανωτέρω δεδομένα, που προαναφέρθηκαν, διερευνά κατά πόσο η ερμηνεία ενός δικονομικού κανόνα από το εθνικό δικαστήριο αποτελεί υπέρμετρο φορμαλισμό (*excessive formalism*), ήτοι εάν η αυστηρή εφαρμογή μιας δικονομικής υποχρέωσης εξυπηρετούσε πράγματι θεμιτό σκοπό ή συνιστούσε προσκόλληση στο γράμμα του νόμου, μια μηχανιστική εφαρμογή του, αποσυνδεδεμένη από τις απαιτήσεις της ουσιαστικής δικαιοσύνης[18], με αποτέλεσμα την οριστική απώλεια του δικαιώματος δικαστικής προστασίας του διαδίκου.

Μέσα από αυτή τη συνεκτική μεθοδολογία, η οποία παραλλάσσει αναλόγως των δεδομένων και των ιδιαιτεροτήτων της εκάστοτε υπόθεσης, το ΕΔΔΑ δεν επιχειρεί, προφανώς, να υποκαταστήσει τα εθνικά δικαστήρια, αλλά χαράσσει τα όρια, εντός των οποίων η προσέγγιση στην ερμηνεία των δικονομικών διατάξεων από τα εθνικά δικαστήρια των συμβαλλόμενων κρατών είναι συμβατή με τις εγγυήσεις της ΕΣΔΑ, με απώτατη δε διαχωριστική γραμμή τη μη διακινδύνευση του «πυρήνα» του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη[19], καθιστώντας σαφές ότι η υπέρβαση των ορίων

[12] Βλ., ενδεικτικά, ΕΔΔΑ, *Bąkowska κατά Πολωνίας*, αρ. 33539/02, 12.01.2010, σκ. 54.

[13] ΕΔΔΑ, *Levages Prestations Services κατά Γαλλίας*, αρ. 21920/93, 23.10.1996, σκ. 48· απόφαση επί του παραδεκτού *Lorger κατά Σλοβενίας*, αρ. 54213/12, 26.01.2016, σκ. 22.

[14] ΕΔΔΑ, *Zubac*, βλ. προηγουμένως, υποσημ. 10, σκ. 94· *Edificaciones March Gallego S.A.*, βλ. προηγουμένως, υποσημ. 8, σκ. 35.

[15] ΕΔΔΑ, *Εξαμηλιώτης κατά Ελλάδας* (αριθ. 2), αρ. 28340/02, 04.05.2006, σκ. 28· *Πλατάκου κατά Ελλάδας*, αρ. 38460/97, 11.01.2001, σκ. 39 και 49· *Σωτήρης και Νίκος Κούτρας ΑΤΤΕΕ κατά Ελλάδας*, αρ. 39442/98, 16.11.2000, σκ. 21· *Freitag κατά Γερμανίας*, αρ. 71440/01, 19.07.2007, σκ. 39-42.

[16] ΕΔΔΑ, *Zubac*, βλ. προηγουμένως, υποσημ. 10, σκ. 90-95· *Μακρυλάκης*, βλ. προηγουμένως, υποσημ. 10, σκ. 46.

[17] ΕΔΔΑ, *Běleš κ.ά. κατά Τσεχικής Δημοκρατίας*, αρ. 47273/99, 12.11.2002, σκ. 69· *Stagno κατά Βελγίου*, αρ. 1062/07, 07.07.2009, σκ. 33-35.

[18] ΕΔΔΑ, *Nowiński κατά Πολωνίας*, αρ. 25924/06, 20.10.2009, σκ. 34· *Omerović κατά Κροατίας* (αριθ. 2), αρ. 22980/09, 05.12.2013, σκ. 45· *Maširević κατά Σερβίας*, αρ. 30671/08, 11.02.2014, σκ. 51· *Λούλη – Γεωργοπούλου κατά Ελλάδας*, αρ. 22756/09, 16.03.2017, σκ. 48.

[19] ΕΔΔΑ, *Lagardère κατά Γαλλίας*, αρ. 18851/07, 12.04.2012, σκ. 23.

αυτών μετατρέπει τη δικονομική ρύθμιση από εργαλείο ασφάλειας δικαίου σε παράγοντα άρνησης ουσιαστικής και αποτελεσματικής δικαιοσύνης.

Βέβαια, πολλές είναι οι περιπτώσεις, που δεν αφορούν σε υπερβολικά τυπολατρική ερμηνεία δικονομικών κανόνων, αλλά στην ίδια την ύπαρξη των κανόνων αυτών[20], ήτοι σε ζήτημα αναγόμενο στον νομικό φορμαλισμό του νομοθέτη, προβληματική, που εκφεύγει της παρούσας ανάλυσης, σκοπός της οποίας είναι η ανάδειξη του ζητήματος σε σχέση με τα δικαιοδοτικά όργανα.

Για παράδειγμα, ως αποτέλεσμα υπερβολικού δικονομικού φορμαλισμού εκ μέρους των εθνικών Δικαστηρίων, που παραβιάζει τις εγγυήσεις του άρθρου 6 παρ. 1 της ΕΣΔΑ, έχει κριθεί από το ΕΔΔΑ η απόρριψη ενδίκου βοηθήματος, που κατατέθηκε ταχυδρομικώς, ως εκπρόθεσμου, διότι, αν και ασκήθηκε εντός της προβλεπόμενης προθεσμίας και τούτο προέκυπτε από τη σφραγίδα του ταχυδρομείου, έφτασε στη γραμματεία του Δικαστηρίου δύο ημέρες μετά την εκπνοή της εν λόγω προθεσμίας[21], η απόρριψη ενδίκου βοηθήματος ως απαράδεκτου για τον λόγο ότι η παραλαβή από τη γραμματεία του δικαστηρίου της αποσταλείσας με συστημένη επιστολή εκ μέρους του διαδίκου απόδειξης πληρωμής του τέλους δικαστικού ενσήμου έγινε σε χρόνο κατά τον οποίο η σχετική δικονομική προθεσμία είχε εκπνεύσει, μολονότι η πληρωμή του ενσήμου είχε γίνει εντός της εν λόγω προθεσμίας και η καθυστέρηση οφειλόταν σε δυσλειτουργία των ταχυδρομικών υπηρεσιών ή της γραμματείας του δικαστηρίου[22], η απόρριψη ενδίκου μέσου ως απαράδεκτου λόγω παρατυπίας στον τίτλο του, η οποία, όμως, δεν εμπόδιζε τον προσδιορισμό του ως τέτοιου[23], η απόρριψη αγωγής αποζημίωσης για δυσφήμιση ως απαράδεκτης λόγω της μη σύνταξης πληρεξουσίου σε προγενέστερο της δίκης στάδιο, ήτοι όταν ζητήθηκε από τον ενάγοντα αποκαταστατική δήλωση του εναγόμενου[24], η απόρριψη ως απαράδεκτης συνταγματικής προσφυγής τόσο λόγω εσφαλμένης διατύπωσης στο δικόγραφο του εδαφίου της παραβιασθείσας διάταξης, καίτοι ο λόγος προσφυγής ήταν, κατά τα λοιπά, σαφής και ορισμένος, όσο και λόγω μη πανηγυρικής διατύπωσης στο εν λόγω δικόγραφο του λόγου της αντισυνταγματικότητας τυπικού νόμου[25], καθώς και η απόρριψη ενδίκου μέσου εξαιτίας της εφαρμογής σε εκκρεμή υπόθεση μεταβληθείσας νομολογιακής ερμηνείας δικονομικών διατάξεων για την παραδεκτή άσκησή του, χωρίς την παροχή στον διάδικο της δυνατότητας θεραπείας της κρίσιμης έλλειψης[26].

Στην υπόθεση *Walchli κατά Γαλλίας*[27], το ΕΔΔΑ ανέδειξε κι έναν άλλο παράγοντα ως προς το ζήτημα της αποφυγής διαδικαστικών σφαλμάτων εκ των προτέρων και συγκεκριμένα τον ρόλο της γραμματείας των δικαστηρίων. Ειδικότερα, η υπόθεση αυτή αφορούσε στην περίπτωση της απόρριψης αίτησης ακυρότητας πράξεων της ανακριτικής διαδικασίας, για τον λόγο ότι δεν υποβλήθηκε, ταυτόχρονα, σχετική δήλωση στη γραμματεία του οικείου δικαστηρίου, καίτοι η υποχρέωση

[20] Βλ., ενδεικτικά, ΕΔΔΑ, *Paykar Yev Haghtanak Ltd. κατά Αρμενίας*, αρ. 21638/03, 20.12.2007· *Shamonyan κατά Αρμενίας*, αρ. 18499/08, 05.07.2015· πρβλ. και *Běleš κ.ά.*, βλ. προηγουμένως, υποσημ. 17, σκ. 50-51.
[21] ΕΔΔΑ, *Pérez de Rada Cavanilles κατά Ισπανίας*, αρ. 28090/95, 28.10.1998.
[22] ΕΔΔΑ, *Hietsch κατά Ρουμανίας*, αρ. 32015/07, 23.09.2014.
[23] ΕΔΔΑ, *Σαββίδης κατά Κύπρου*, αρ. 14195/15, 14.12.2021.
[24] ΕΔΔΑ, *Buvač κατά Κροατίας*, αρ. 47685/13, 06.09.2018.
[25] ΕΔΔΑ, *Dos Santos Calado κ.α. κατά Πορτογαλίας*, αρ. 55997/14, 31.03.2020.
[26] ΕΔΔΑ, *Gil Sanjuan κατά Ισπανίας*, αρ. 48297/15, 26.05.2020.
[27] ΕΔΔΑ, *Walchli*, βλ. προηγουμένως, υποσημ. 3.

αυτή δεν προέκυπτε με σαφήνεια από τον νόμο, αλλά γινόταν δεκτό νομολογιακά. Το Δικαστήριο έλαβε υπόψη του ότι η γραμματεία του δικαστηρίου ενώ παρέλαβε την αίτηση, που υπέβαλε ο συνήγορος του προσφεύγοντος, δεν του παρείχε το επίμαχο έντυπο δήλωσης προς συμπλήρωση, ούτε του υπενθύμισε τη σχετική υποχρέωση, καίτοι τούτο θα ήταν εύλογα αναμενόμενο, ενόψει της θέσης του γραμματέα ως βοηθού στο έργο της απονομής της δικαιοσύνης[28], ειδικά εφόσον η εν λόγω δήλωση προοριζόταν για τη γραμματεία και μόνον η αίτηση εισαγόταν στο δικαστήριο. Στο πλαίσιο αυτό, το Δικαστήριο έκρινε ότι η απόρριψη της αίτησης του προσφεύγοντος για διαδικαστικό σφάλμα, που θα μπορούσε να έχει αποφευχθεί με την αναμενόμενη θεμιτή μέριμνα της γραμματείας του Δικαστηρίου, ήταν αποτέλεσμα υπερβολικού φορμαλισμού εκ μέρους του εθνικού δικαστηρίου, παραβιάζοντας το δικαίωμα πρόσβασης σε δικαστήριο του προσφεύγοντος[29].

Εξάλλου, υπάρχουν αρκετές υποθέσεις ελληνικού ενδιαφέροντος, όπου το ΕΔΔΑ διαπίστωσε παραβίαση του δικαιώματος πρόσβασης σε δικαστήριο εξαιτίας υπέρμετρα τυπολατρικής προσέγγισης των δικονομικών διατάξεων από τα ελληνικά δικαστήρια.

Ένα από τα πλέον πρόσφατα παραδείγματα αποτελεί η απόφαση στην υπόθεση *Βαβουλάς και ΣΙΑ Ο.Ε. κατά Ελλάδας*[30], στην οποία το Δικαστήριο προέβη σε μια ad hoc κρίση περί της ασυμβατότητας με το άρθρο 6 της ΕΣΔΑ του άρθρου 36 του π.δ. 18/1989, όπως πρακτικά εφαρμοζόταν σε περιπτώσεις παραπομπών υποθέσεων από αναρμόδιο δικαστήριο στο Συμβούλιο της Επικρατείας. Ειδικότερα, το ΕΔΔΑ έκρινε ότι η απόρριψη αίτησης ακύρωσης λόγω εκπρόθεσμης συμπλήρωσης του οφειλόμενου παραβόλου παραβιάζει το δικαίωμα πρόσβασης σε δικαστήριο, καθόσον δεν είχε προηγηθεί επαρκής ενημέρωση του διαδίκου από το Συμβούλιο της Επικρατείας ως προς την παραλαβή του φακέλου και, συνακόλουθα, την έναρξη της κρίσιμης προθεσμίας. Ενόψει δε της αρχής της προβλεψιμότητας και υπό τις συγκεκριμένες συνθήκες, ιδίως λόγω της απουσίας οποιασδήποτε πληροφόρησης σχετικά με τον χρόνο περιέλευσης του φυσικού φακέλου στο ΣτΕ από το αναρμόδιο δικαστήριο, κατέστη πρακτικώς αδύνατος ο υπολογισμός της μηνιαίας προθεσμίας για την εμπρόθεσμη συμπλήρωση του οφειλόμενου παραβόλου από τον διάδικο. Συναφώς, η πάγια (έως τότε) νομολογία του ΣτΕ, σύμφωνα με την οποία η έναρξη της ως άνω προθεσμίας μπορεί να συντελεστεί εναλλακτικώς, είτε από την κοινοποίηση της παραπεμπτικής απόφασης στον διάδικο, είτε από τον χρόνο περιέλευσης του φακέλου στο ΣτΕ, εφόσον αυτός έπεται της ανωτέρω κοινοποίησης, είτε από την κοινοποίηση σε αυτόν της πράξεως ορισμού δικασίμου ενώπιον του ΣτΕ, σε περίπτωση αβεβαιότητας ως προς τα ανωτέρω δεδομένα (κοινοποίηση παραπεμπτικής απόφασης και περιέλευση φακέλου στο ΣτΕ), λαμβανομένου υπόψη του γεγονότος ότι η διαβίβαση του φακέλου από αναρμόδιο δικαστήριο στο ΣτΕ συνιστά εσωτερική διαδικασία, κατά την οποία δεν διασφαλίζεται η πραγματική γνώση του διαδίκου για τις δικονομικές του υποχρεώσεις, και ενόψει της επαπειλούμενης δυσμενούς δικονομικής συνέπειας της απόρριψης του ενδίκου βοηθήματος ως απαράδεκτου, κρίθηκε από το ΕΔΔΑ ότι αυτή δεν συμβιβάζεται με το άρθρο 6 της ΕΣΔΑ, υπό την ειδικότερη έκφανση του δικαιώματος πρόσβασης σε δικαστήριο.

[28] Ibidem, σκ. 35.
[29] Βλ., συναφώς, ΕΔΔΑ, *Kadlec κ.α. κατά Τσεχικής Δημοκρατίας*, αρ. 49478/99, 25.05.2004, σκ. 23-30.
[30] ΕΔΔΑ, *Βαβουλάς και ΣΙΑ Ο.Ε κατά Ελλάδας*,, αρ. 27916/19, 08.07.2025.

Έπειτα, στην υπόθεση *Μακρυλάκης κατά Ελλάδας*[31] κρίθηκε ότι η ερμηνεία, που δόθηκε από το εθνικό δικαστήριο ως προς το σημείο εκκίνησης της προθεσμίας για την υποβολή αίτησης αποζημίωσης λόγω φυλάκισης κατόπιν αθωωτικής απόφασης, με αποτέλεσμα να κριθεί η αίτηση του προσφεύγοντος απαράδεκτη, ήταν «*υπέρμετρα φορμαλιστική*», θίγοντας τον πυρήνα του δικαιώματος πρόσβασης στη Δικαιοσύνη.

Στην υπόθεση *Λούλη-Γεωργοπούλου κατά Ελλάδας*[32], κρίθηκε ότι η απόρριψη του αιτήματος της προσφεύγουσας να παρασταθεί ως πολιτικώς ενάγουσα στο Εφετείο, για τον λόγο ότι η λέξη «κληρονόμος» απουσίαζε από τα πρακτικά του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου, παρά το γεγονός ότι η ιδιότητα της κληρονόμου προέκυπτε, ευχερώς, από τα προσκομισθέντα έγγραφα, στηρίχθηκε σε τυπολατρική προσκόλληση στο γράμμα του νόμου, κατά παράβαση του άρθρου 6 παρ. 1 της ΕΣΔΑ.

Περαιτέρω, στην υπόθεση *Λιακόπουλος κατά Ελλάδας*[33], κρίθηκε, ομοίως, ως φορμαλιστική η απόρριψη λόγου αναιρέσεως, διότι ο αναιρεσείων δεν ανέπτυξε ειδικά και αναλυτικά τις περιστάσεις, στις οποίες στηρίχθηκε το Εφετείο στην πλησσόμενη κρίση του, παρά το ότι το πραγματικό είχε περιληφθεί στο εισαγωγικό μέρος του αναιρετηρίου, στο οποίο είχε επισυναφθεί αντίγραφο της εκκαλουμένης.

Έπειτα, στην υπόθεση *Τσιώλης κατά Ελλάδας*[34], το ΕΔΔΑ διαπίστωσε παραβίαση του δικαιώματος πρόσβασης σε δικαστήριο του προσφεύγοντος λόγω φορμαλιστικής προσέγγισης στην ερμηνεία των απαιτήσεων των διατάξεων του άρθρου 12 παρ. 1 του ν. 3900/2010 για την παραδεκτή άσκηση αίτησης αναίρεσης ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας (ΣτΕ). Παρότι το ζήτημα της συμβατότητας της διάταξης αυτής με το άρθρο 6 παρ. 1 της ΕΣΔΑ έχει απασχολήσει ξανά το ΕΔΔΑ[35], εν προκειμένω, κρίθηκε ότι η απόρριψη από το ΣτΕ λόγου αναίρεσης για τον λόγο ότι οι επικαλούμενες από τον προσφεύγοντα δικαστικές αποφάσεις, με τις οποίες ερχόταν σε αντίθεση η προσβαλλόμενη απόφαση, δεν αφορούσαν στο συγκεκριμένο νομικό ζήτημα, επί του οποίου είχε αποφανθεί το δευτεροβάθμιο δικαστήριο, χωρίς, όμως, να προσδιορίζεται ο λόγος[36], παράλληλα με την απαίτηση περαιτέρω τεκμηρίωσης του λόγου αναίρεσης εκ μέρους του προσφεύγοντος με την προσκόμιση νομολογίας, όταν το σύνολο των αποφάσεων των διοικητικών και εθνικών, εν γένει, δικαστηρίων, δεν δημοσιεύονται σε κανένα επίσημο έντυπο ή σε προσβάσιμη βάση δεδομένων, στην οποία ο διάδικος ή ο δικηγόρος του να έχουν απρόσκοπτη πρόσβαση, αποτελεί υπερβολικά φορμαλιστική προσέγγιση των δικονομικών απαιτήσεων, η οποία θίγει τον πυρήνα του δικαιώματος πρόσβασης σε δικαστήριο[37].

Στην υπόθεση *Πλατάκου κατά Ελλάδας*[38], ανέκυψε η περίπτωση όπου από λάθος του δικαστικού επιμελητή κοινοποιήθηκε εκπρόθεσμα στο Δημόσιο η αίτηση προς το Εφετείο για καθορισμό ορι-

[31] ΕΔΔΑ, *Μακρυλάκης*, βλ. προηγουμένως, υποσημ. 16.
[32] ΕΔΔΑ, *Λούλη-Γεωργοπούλου*, βλ. προηγουμένως, υποσημ. 18.
[33] ΕΔΔΑ, *Λιακόπουλος κατά Ελλάδας*, αρ. 20627/04, 24.05.2006.
[34] ΕΔΔΑ, *Τσιώλης κατά Ελλάδας*, αρ. 51774/17, 19.11.2024.
[35] ΕΔΔΑ, *Παπαϊωάννου*, βλ. προηγουμένως, υποσημ. 9.
[36] ΕΔΔΑ, *Τσιώλης*, βλ. προηγουμένως, υποσημ. 33, σκ. 71 και 78.
[37] Ibidem, σκ. 73-74.
[38] ΕΔΔΑ, *Πλατάκου*, βλ. προηγουμένως, υποσημ. 15.

στικής τιμής μονάδος για απαλλοτρίωση ακινήτου. Η προσφεύγουσα υπέβαλε στο Εφετείο αίτηση επαναφοράς των πραγμάτων στην προηγούμενη κατάσταση υποστηρίζοντας ότι το λάθος του δικαστικού επιμελητή συνιστούσε ανωτέρα βία. Το Εφετείο απέρριψε την αίτηση και το ίδιο έκανε και ο Άρειος Πάγος μετά την ασκηθείσα αναίρεση, με την αιτιολογία ότι η προσφεύγουσα δεν είχε αναφέρει στην αίτησή της τα στοιχεία που απεδείκνυαν το λάθος του δικαστικού επιμελητή, καίτοι είχαν προσκομιστεί σχετικά αποδεικτικά στοιχεία. Το ΕΔΔΑ έκρινε ως «*άτεγκτη*» και «*τυπολατρική*» την προσέγγιση αυτή του Αρείου Πάγου, με αποτέλεσμα η προσφεύγουσα να βρεθεί σε «*αδιέξοδο*», μη ανεκτό από τις εγγυήσεις του άρθρου 6 παρ. 1 της ΕΣΔΑ.

Στην υπόθεση *Ευσταθίου κλπ. κατά Ελλάδας*[39], το ΕΔΔΑ έκρινε ως «*εξαιρετικά φορμαλιστική*» την προσέγγιση του Αρείου Πάγου, ο οποίος απέρριψε ως απαράδεκτους πέντε λόγους αναίρεσης, επειδή οι προσφεύγοντες δεν παρέθεσαν στο αναιρετήριο τα πραγματικά περιστατικά, που δέχθηκε το Εφετείο για να απορρίψει την έφεση αυτών.

Τέλος, ένα ακόμη παράδειγμα δικονομικού φορμαλισμού, σύμφωνα με την απόφαση του ΕΔΔΑ στην υπόθεση *Σωτήρης και Νίκος Κούτρας ΑΤΤΕΕΕ κατά Ελλάδας*[40], αποτελεί η διαμορφωθείσα τη δεκαετία του ’90 νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας, σύμφωνα με την οποία η, κατά τα λοιπά επιτρεπόμενη, κατάθεση αιτήσεως ακυρώσεως σε αστυνομικό τμήμα χωρίς αναγραφή στην οικεία πράξη κατάθεσης του αριθμού πρωτοκόλλου, ο οποίος κατ’ αυτό τον τρόπο παρέμενε μόνο στο πρωτόκολλο της αστυνομικής υπηρεσίας, καθιστούσε το ένδικο βοήθημα απαράδεκτο[41].

III. Η ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ ΔΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΤΥΠΙΚΟΤΗΤΑ ΩΣ ΣΤΟΙΧΕΙΟ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΗΣ ΔΙΚΗΣ

Το δικονομικό δίκαιο διακρίνεται για την τυπικότητα και την αυστηρότητα των κανόνων του. Ο Rudolf von Jhering είχε υποστηρίξει ότι «*ο τύπος είναι ο ορκισμένος εχθρός της αυθαιρεσίας, ο δίδυμος αδελφός της ελευθερίας*»[42]. Όπως επισημαίνει, συχνά, το ΕΔΔΑ, όχι μόνο η υπερβολική τυπολατρία των δικαστηρίων, κατά την ερμηνεία των δικονομικών διατάξεων, μπορεί να οδηγήσει σε υπονόμευση της δίκαιης διεξαγωγής της δίκης, αλλά και η υπερβολική ελαστικότητα, που θα είχε ως αποτέλεσμα την εν τοις πράγμασι αποδυνάμωση των διαδικαστικών προϋποθέσεων του νόμου, μπορεί να διαταράξει την αρχή της ασφάλειας δικαίου και της δίκαιης δίκης[43].

Σε αντίθεση με τον υπέρμετρο δικονομικό φορμαλισμό, η έννοια της δικονομικής τυπικότητας συνδέεται με τη σταθερή, αμερόληπτη και προβλέψιμη τήρηση των δικονομικών κανόνων και τύπων και, ως εκ τούτου, αποτελεί θεμελιώδες στοιχείο της ασφάλειας του δικαίου και προϋπόθεση για την πραγμάτωση των εγγυήσεων της αρχής της δίκαιης δίκης και της ισότιμης αντιμετώπισης των διαδίκων. Ως δικονομική τυπικότητα, δε, μπορεί να περιγραφεί, εν πολλοίς, η συνεπής τήρηση του συνόλου των τυπικών απαιτήσεων και λοιπών διατυπώσεων, που πλαισιώνουν τις δικονομικές πράξεις και προσδίδουν στη διαδικασία την απαιτούμενη δομή και προβλεψιμότητα.

---

[39] ΕΔΔΑ, *Ευσταθίου κλπ. κατά Ελλάδας*, αρ. 36998/02, 27.07.2006.

[40] ΕΔΔΑ, *Σωτήρης και Νίκος Κούτρας ΑΤΤΕΕΕ*, βλ. προηγουμένως, υποσημ. 15.

[41] Με την απόφαση ΣτΕ Ολ. 602/2002 κρίθηκε ότι ο τύπος αυτός δεν ήταν ουσιώδης.

[42] Βλ. Ν. Νίκα, *Εγχειρίδιο Πολιτικής Δικονομίας*, 2016, σελ. 7.

[43] ΕΔΔΑ, *Parol κατά Πολωνίας*, αρ. 65379/13, 11.10.2018, σκ. 38· *Frida LLC κατά Ουκρανίας*, αρ. 24003/07, 08.12.2016, σκ. 33.

Υπό αυτή την οπτική, οι δικονομικοί κανόνες δεν αποτελούν απλώς τυπικά περιβλήματα της απονομής της δικαιοσύνης, αλλά θεσμική εγγύηση για την, κατά τρόπο διαφανή, προβλέψιμο και ισόρροπο, άσκηση του δικαιώματος δικαστικής προστασίας των διαδίκων. Ωστόσο, η αξία της δικονομικής τυπικότητας δεν περιορίζεται μόνο στη διασφάλιση των δικονομικών δικαιωμάτων των διαδίκων, αλλά, προφανώς, οριοθετεί ένα σταθερό πλαίσιο για τη διαμόρφωση της δικαιοδοτικής κρίσης, κατά το μέρος, που αφορά στην παραδεκτή άσκηση των ενδίκων βοηθημάτων ή μέσων και της διεξαγωγής των εκ μέρους των διαδίκων εν γένει διαδικαστικών πράξεων, υπό την έννοια ότι η απαίτηση του νόμου για πλήρωση των δικονομικών απαιτήσεων δεν συνιστά, απλώς, διαδικαστικό περιορισμό, αλλά εγγύηση της διαφάνειας, της ισονομίας και της προβλεψιμότητας της διεξαγωγής της δίκης και, τελικά, της εν γένει ορθολογικής οργάνωσής της. Με τον τρόπο αυτό, η δικονομική τυπικότητα, όταν συνδέεται οργανικά με τον λειτουργικό σκοπό της διαδικασίας, ενισχύει και δεν περιορίζει το περιεχόμενο της αρχής της δίκαιης δίκης και της ασφάλειας του δικαίου.

Για παράδειγμα, στην υπόθεση *Dunn κατά Ηνωμένου Βασιλείου*[44], όπου τέθηκε το ζήτημα εάν η απαίτηση πιστοποιητικού από το Εφετείο ότι η υπόθεση αφορά σε νομικό ζήτημα γενικότερου ενδιαφέροντος, προκειμένου να ασκηθεί παραδεκτώς ένδικο μέσο ενώπιον του ανώτατου δικαστηρίου, κρίθηκε ότι ο εν λόγω περιορισμός της πρόσβασης σε δικαστήριο δεν ήταν δυσανάλογος προς τον επιδιωκόμενο σκοπό της αποτελεσματικής απονομής της Δικαιοσύνης, δεδομένης και της ειδικής δικαιοκρατικής θέσης του ανώτατου δικαστηρίου.

Εξάλλου, η δικονομική τυπικότητα δεν αφορά μόνο στην ορθολογική ερμηνεία και εφαρμογή των δικονομικών κανόνων από τον Δικαστή, αλλά ισοβαρώς αφορά και στην επίδειξη δικονομικής συνέπειας εκ μέρους των διαδίκων. Συγκεκριμένα, τα διάδικα μέρη υποχρεούνται να διενεργούν όλες τις πράξεις της δικαστικής διαδικασίας κατά τον επιβαλλόμενο και καθοριζόμενο στον νόμο τρόπο, εντός των προβλεπόμενων προθεσμιών και τηρώντας τις διαδικαστικές απαιτήσεις, σεβόμενοι την αυστηρή ερμηνεία του δικονομικού δικαίου.

Η επιμέλεια των διαδίκων και των συνηγόρων τους είναι παράγοντας καθοριστικός στον τρόπο με τον οποίο το ΕΔΔΑ εξετάζει αιτιάσεις περί παραβίασης του δικαιώματος πρόσβασης σε δικαστήριο. Όπως, χαρακτηριστικά, επαναλαμβάνει το ΕΔΔΑ, τα δικονομικά δικαιώματα συνδέονται άμεσα με τις δικονομικές υποχρεώσεις («*[they] go hand in hand*»)[45]. Στο πλαίσιο αυτό, η αυξημένη δικονομική επιμέλεια των διαδίκων, κατά την εκπλήρωση των διαδικαστικών υποχρεώσεων, που συνεπάγεται η εισαγωγή της υπόθεσής τους ενώπιον του δικαστηρίου, όχι μόνο είναι ευλόγως αναμενόμενη, αλλά, οπωσδήποτε, οφειλόμενη[46]. Άλλωστε, ήδη από τη ρωμαϊκή εποχή είναι γνωστές δύο νομικές αρχές: vigilantibus iura scripta sunt και vigilantibus non dormientibus jura subveniunt. Η πρώτη διακηρύσσει ότι «το δίκαιο είναι γραμμένο για τους επιμελείς», ενώ η δεύτερη σημαίνει ότι «οι νόμοι ωφελούν τους άγρυπνους, όχι τους κοιμισμένους».

---

[44] ΕΔΔΑ, *Dunn κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, αρ. 62793/10, 23.10.2012, σκ. 38.

[45] ΕΔΔΑ, *Zubac*, βλ. προηγουμένως, υποσημ. 10, σκ. 93.

[46] ΕΔΔΑ, *Bąkowska κατά Πολωνίας*, αρ. 33539/02, 12.01.2010, σκ. 54. Βλ., επίσης, κατ' αναλογία, ΕΔΔΑ, *Unión Alimentaria Sanders S.A. κατά Ισπανίας*, αρ. 11681/85, 07.07.1989, σκ. 35· *Pretto κ.α. κατά Ιταλίας*, αρ. 7984/77, 08.12.1983, σκ. 33.

Για παράδειγμα, στην υπόθεση *Levages Prestations Services κατά Γαλλίας*[47], ανέκυψε η περίπτωση, όπου η αίτηση αναίρεσης της προσφεύγουσας εταιρείας ενώπιον του ανώτατου δικαστηρίου απορρίφθηκε ως απαράδεκτη, διότι με την αίτηση αυτή προσκομίστηκε μόνον η προσβαλλόμενη απόφαση, όχι δε και κάθε άλλη απόφαση, που αποτελούσε απαραίτητο συμπλήρωμα της προσβαλλόμενης, μολονότι υπήρχε σχετική πάγια νομολογία του ανώτατου δικαστηρίου (καίτοι ο νόμος απαιτούσε μόνον την προσκόμιση της προσβαλλόμενης). Το ΕΔΔΑ, λαμβάνοντας υπόψη ότι η νομολογία αυτή ήταν πάγια, σαφής και ευχερώς προσβάσιμη στους δικηγόρους, ιδίως σε αυτούς που έχουν δικαίωμα παράστασης στο ανώτατο δικαστήριο, έκρινε ότι ο δικηγόρος της προσφεύγουσας εταιρείας όφειλε να γνωρίζει τις διαδικαστικές αυτές υποχρεώσεις για την παραδεκτή άσκηση της αίτησης αναίρεσης, με αποτέλεσμα η απόρριψη του ενδίκου μέσου ως απαράδεκτου να μην παραβιάζει τις εγγυήσεις του άρθρου 6 παρ. 1 της ΕΣΔΑ. Μάλιστα, το ενδιαφέρον στη συγκεκριμένη υπόθεση είναι ότι το ΕΔΔΑ διευκρίνισε ότι σε επίπεδο ανώτατων δικαστηρίων είναι ανεκτές οι αυστηρότερες διαδικαστικές προϋποθέσεις, λόγω της ιδιαίτερης φύσης τους, ενώ, σε κάθε περίπτωση, εν προκειμένω, το ανώτατο δικαστήριο δεν είχε υποχρέωση να ενημερώσει την προσφεύγουσα εταιρεία για οποιαδήποτε μη συμμόρφωσή της με τους διαδικαστικούς τύπους, ιδίως ενόψει της εκπροσώπησής της από δικηγόρο με δικαίωμα παράστασης ενώπιόν του[48].

Στην υπόθεση *Gerber κατά Σλοβακίας*[49], το ΕΔΔΑ έκρινε ότι, μολονότι ο προσφεύγων προσκόμισε πληρεξούσιο για την υποστήριξη της προσφυγής του ενώπιον του συνταγματικού δικαστηρίου, σύμφωνα με το οποίο εξουσιοδοτούσε ένα δικηγορικό γραφείο (νομικό πρόσωπο), και παρά το γεγονός ότι η νόμιμη εκπρόσωπος του δικηγορικού αυτού γραφείου είχε τεθεί σε αναστολή άσκησης των δικηγορικών της δραστηριοτήτων, κατά τον χρόνο κατάθεσης της προσφυγής του, ο προσφεύγων δεν επέδειξε την απαιτούμενη επιμέλεια και δεν προσκόμισε νέο πληρεξούσιο, με το οποίο να εξουσιοδοτεί άλλον δικηγόρο να τον εκπροσωπήσει, με αποτέλεσμα να μην τίθεται ζήτημα παραβίασης του άρθρου 6 παρ. 1 της ΕΣΔΑ.

Περαιτέρω, στην υπόθεση *Sukhorubchenko κατά Ρωσίας*[50] ανέκυψε, μεταξύ άλλων, η περίπτωση κατά την οποία, παρά το γεγονός ότι ο προσφεύγων κλητεύθηκε τρεις φορές, δύο εκ των οποίων καθυστερημένα, προκειμένου να παρασταθεί στο Δικαστήριο, προσκομίζοντας παράλληλα τα πρωτότυπα έγγραφα για την υποστήριξη της υπόθεσής του, αυτός δεν εμφανίστηκε στο Δικαστήριο, δεν αντέταξε την καθυστερημένη κλήτευσή του, ούτε προσκόμισε τα σχετικά έγγραφα, με αποτέλεσμα να θεωρηθεί ότι δεν ενδιαφέρεται για την εκδίκαση της υπόθεσής του και το ένδικο βοήθημα να απορριφθεί. Το ΕΔΔΑ έκρινε ότι ο προσφεύγων δεν επέδειξε την «*ειδική επιμέλεια*» («*special diligence*») για την υποστήριξη των αξιώσεών του, με αποτέλεσμα να μην τίθεται ζήτημα παραβίασης του δικαιώματος πρόσβασης σε δικαστήριο[51].

---

[47] ΕΔΔΑ, *Levages Prestations Services*, βλ. προηγουμένως, υποσημ. 13.
[48] Ibidem, σκ. 47-48.
[49] ΕΔΔΑ, *Gerber κατά Σλοβακίας*, αρ. 15765/17, 09.11.2021.
[50] ΕΔΔΑ, *Sukhorubchenko κατά Ρωσίας*, αρ. 69315/01, 10.02.2005.
[51] Ibidem, σκ. 48.

Τέλος, στην υπόθεση *Fuquans R.O. κατά της Τσεχικής Δημοκρατίας*[52] κρίθηκε ότι η μη εξέταση, κατ' ουσίαν, αγωγής ως συνέπεια υπαγωγής των πραγματικών περιστατικών της υπόθεσης σε κανόνα δικαίου κατ' εφαρμογή της αρχής jura novit curia, ελλείψει προσδιορισμού εκ μέρους του διαδίκου της νομικής βάσης της αγωγής, δεν παραβιάζει τις εγγυήσεις του δικαιώματος πρόσβασης σε δικαστήριο.

IV. Η ΕΠΙΡΡΟΗ ΤΗΣ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΣ ΤΟΥ ΕΔΔΑ ΠΕΡΙ ΥΠΕΡΜΕΤΡΟΥ ΔΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ ΦΟΡΜΑΛΙΣΜΟΥ ΣΤΗ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΣτΕ

Η νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας έχει, διαχρονικά, αναδείξει την τήρηση των δικονομικών κανόνων σε θεμελιώδη πυλώνα της εύρυθμης και αποτελεσματικής λειτουργίας της διοικητικής δικαιοσύνης. Η δικονομική τυπικότητα δεν εκλαμβάνεται, κατ' αρχήν, ως άκαμπτος φορμαλισμός, αλλά ως εγγύηση της ασφάλειας δικαίου. Εντούτοις, το ΕΔΔΑ έχει, σε αρκετές περιπτώσεις, επισημάνει ότι συγκεκριμένες ερμηνευτικές επιλογές του ΣτΕ είχαν ως αποτέλεσμα να παραβιασθούν οι εγγυήσεις του άρθρου 6 παρ. 1 της ΕΣΔΑ ως προς το δικαίωμα πρόσβασης σε δικαστήριο. Οι αποφάσεις αυτές λειτουργούν ως υπενθύμιση ότι οι δικονομικοί κανόνες, όσο θεμιτούς σκοπούς κι αν υπηρετούν, δεν επιτρέπεται να μετατρέπονται σε εμπόδιο, που αποστερεί τον διάδικο από την ουσιαστική δικαστική προστασία.

Παρ' όλα αυτά, από την επισκόπηση της πρόσφατης, ιδίως, νομολογίας του ΣτΕ αναδεικνύεται μια σαφής και συστηματική μεταστροφή προς την υιοθέτηση, αμέσως ή εμμέσως, των ερμηνευτικών δεικτών, που έχει διαμορφώσει το ΕΔΔΑ για την εξασφάλιση της πολύτιμης ισορροπίας μεταξύ δικονομικής πειθαρχίας και αποφυγής υπέρμετρης τυπολατρίας. Στο πλαίσιο αυτό, το ΣτΕ άλλοτε παραπέμπει ρητά στη νομολογία του ΕΔΔΑ και υιοθετεί τη μεθοδολογία του για τον έλεγχο της αναλογικότητας των διαδικαστικών περιορισμών, και άλλοτε, χωρίς να εισέρχεται στην επάλληλη κανονιστική εμβέλεια του άρθρου 6 παρ. 1 της ΕΣΔΑ, παραμένει στο πεδίο του άρθρου 20 παρ. 1 του Συντάγματος και αναζητεί λειτουργικές διεξόδους στην ερμηνεία των δικονομικών κανόνων προς αποφυγή της «*υπέρμετρης τυπολατρίας*».

Για παράδειγμα, στην πλέον πρόσφατη απόφαση 562/2026 της Ολομέλειας του ΣτΕ, η οποία εκδόθηκε μετά την καταδικαστική απόφαση του ΕΔΔΑ στην ανωτέρω αναφερθείσα υπόθεση *Βαβουλάς και ΣΙΑ Ο.Ε. κατά Ελλάδας*[53], προβαίνοντας σε μια αξιοσημείωτη νομολογιακή μεταστροφή, προκειμένου να συμπλεύσει με τη νομολογία του ΕΔΔΑ, κατ' επίκληση της ανάγκης διασφάλισης της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας του άρθρου 20 παρ. 1 του Συντάγματος και του άρθρου 6 παρ. 1 της ΕΣΔΑ και των αρχών της ασφάλειας του δικαίου και της αναλογικότητας, το ΣτΕ έκρινε ότι τα άρθρα 35 και 36 του π.δ. 18/1989 πρέπει, πλέον, να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι, σε περίπτωση άσκησης ενδίκου βοηθήματος ή μέσου ενώπιον διοικητικού δικαστηρίου και παραπομπής της υπόθεσης από το δικαστήριο αυτό στο Συμβούλιο της Επικρατείας λόγω αρμοδιότητας, για να καθίσταται πρακτικά δυνατό στον αιτούντα να λαμβάνει γνώση της αφετηρίας της προθεσμίας του ενός μηνός, που έχει στη διάθεσή του για την έγκαιρη καταβολή ή συμπλή-

[52] ΕΔΔΑ, *Fuquans R.O. κατά Τσεχικής Δημοκρατίας*, αρ. 24827/14, 01.06.2023.
[53] ΕΔΔΑ, *Βαβουλάς και ΣΙΑ Ο.Ε.*, βλ. προηγουμένως, υποσημ. 30.

ρωση του οφειλόμενου παραβόλου, πρέπει αυτός να ενημερώνεται από τη Γραμματεία του Δικαστηρίου για το γεγονός της περιέλευσης της δικογραφίας στο Συμβούλιο της Επικρατείας. Από την επομένη δε της ενημέρωσης αυτής εκκινεί η ως άνω μηνιαία προθεσμία, χωρίς να ασκεί επιρροή, από την άποψη αυτή, ο χρόνος επίδοσης στον αιτούντα της παραπεμπτικής απόφασης. Συνακόλουθα, σε περίπτωση που ο αιτών δεν ενημερωθεί για το γεγονός της περιέλευσης της δικογραφίας στο Δικαστήριο, δεν αρχίζει η προθεσμία για την καταβολή ή συμπλήρωση του οφειλόμενου παραβόλου, διότι παραμένει άδηλος στον αιτούντα ο χρόνος περιέλευσης της δικογραφίας στο Συμβούλιο της Επικρατείας, με αποτέλεσμα να δημιουργείται στον ίδιο εύλογη αμφιβολία ως προς τον χρόνο έναρξης της προθεσμίας. Εξάλλου, όταν δεν προκύπτει η ενημέρωση αυτή, η εν λόγω μηνιαία προθεσμία κινείται από την κοινοποίηση στον διάδικο ή στον πληρεξούσιο δικηγόρο του της πράξης του ορισμού δικασίμου ενώπιον του ΣτΕ. Και τούτο, διότι, πάντως, από την κοινοποίηση αυτή προκύπτει ενημέρωση του διαδίκου περί της περιέλευσης του δικογράφου στο Συμβούλιο της Επικρατείας. Η σχολιαζόμενη απόφαση του ΣτΕ συνιστά ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα γόνιμης συνομιλίας μεταξύ αυτού και του Δικαστηρίου του Στρασβούργου, η οποία αναδεικνύει την κανονιστική επιδραστικότητα των αποφάσεων του τελευταίου στην εθνική έννομη τάξη, με διαρκή στόχο τη διασφάλιση της πληρέστερης προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων.

Περαιτέρω, στην 100/2025 απόφαση του ΣτΕ, όπου τέθηκε το ζήτημα εάν για τον υπολογισμό του ελάχιστου ποσού της διαφοράς, προκειμένου να θεωρηθεί παραδεκτή η αίτηση αναίρεσης ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας, υπολογίζεται επιπλέον της κύριας απαίτησης και οι τυχόν οφειλόμενοι τόκοι, το ΣτΕ αναφέρθηκε εκτενώς στα κριτήρια ελέγχου, που εφαρμόζει το ΕΔΔΑ, προκειμένου να εκτιμήσει την αναλογικότητα ενός περιορισμού ratione valoris στην πρόσβαση διαδίκου σε ανώτατο δικαστήριο, ήτοι: α) αν ο περιορισμός ήταν προβλέψιμος, β) σε ποιον επιρρίπτονται οι συνέπειες τυχόν διαδικαστικών σφαλμάτων, που οδήγησαν στην άρνηση πρόσβασης του διαδίκου στο ανώτατο δικαστήριο (και κατ' ουσίαν κρίσης της υπόθεσής του από αυτό) και γ) αν ο τρόπος εφαρμογής του περιορισμού από το ανώτατο δικαστήριο χαρακτηρίζεται από «*υπερβολική τυπολατρία*». Αξιοποιώντας, λοιπόν, το σύνηθες τεστ αναλογικότητας του ΕΔΔΑ σε ανάλογες υποθέσεις, το ΣτΕ έκρινε ότι: α) ο εν λόγω, σαφής και αντικειμενικός, περιορισμός του ελάχιστου ποσού της διαφοράς ισχύει με διάφορες μορφές εδώ και σχεδόν τρεις δεκαετίες και κρίνεται παγίως σύμφωνος με το Σύνταγμα, ερμηνεύεται δε ομοιόμορφα, όσον αφορά στα κρίσιμα εν προκειμένω ζητήματα του μη συνυπολογισμού των τόκων, όταν αμφισβητείται και η κύρια απαίτηση, και της εφαρμογής του από το Συμβούλιο της Επικρατείας και επί αιτήσεων αναιρέσεως μετά από προηγούμενη αναίρεση, οι δε δύο τελευταίες εκδοχές του (των νόμων 3772/2009 και 3900/2010) κατέλαβαν μόνο τις εφεξής ασκούμενες αιτήσεις αναιρέσεως (βλ. και ΣτΕ 1195, 1202/2022), β) πρόκειται για δεδομένο ερευνώμενο κατά τον κρίσιμο χρόνο της άσκησης της αιτήσεως αναιρέσεως, που τίθεται υπόψη του δικαστηρίου (με σημείωμα για το ποσό της διαφοράς) από την αρμόδια κατά περίπτωση αρχή ή το ΝΠΔΔ (βλ. παρ. 4 in fine άρθρου 53 π.δ. 18/1989), λαμβάνεται δε και αυτεπαγγέλτως υπόψη από το δικαστήριο, εφόσον προκύπτει από την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση (πρβλ. ΣτΕ Ολ. 3937/2000) και γ) ενόψει ακριβώς της, κατά τα ανωτέρω, σαφήνειας και αντικειμενικότητας του περιορισμού δεν τίθεται ζήτημα «*υπέρμετρης τυπολατρίας*» κατά την εφαρμογή του από το αναιρετικό δικαστήριο (στο πλαίσιο διαφοροποιημένης

κατά περίπτωση εφαρμογής, που, αυτή, θα γεννούσε, άλλωστε, ενδεχομένως, ανισότητες), αλλά εξυπηρετούνται, μέσω αυτού, με συνέπεια, οι σκοποί της ασφάλειας δικαίου και της χρηστής απονομής δικαιοσύνης.

Προσέτι, με την 334/2025 απόφαση της Ολομέλειας του Συμβουλίου της Επικρατείας κρίθηκε, καθ' ερμηνεία των διατάξεων του άρθρου 71 παρ. 4 του Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας (Κ.Δ.Δ., ν. 2717/1999, Α΄ 97), μεταξύ άλλων, το απαράδεκτο, κατά τα παγίως κριθέντα, αγωγής για φορολογικής φύσεως αξίωση ασκηθείσας άνευ προηγουμένης άσκησης ή κατόπιν άσκησης και απόρριψης του παρεχόμενου στον ενδιαφερόμενο ενδίκου βοηθήματος της προσφυγής κατά των οικείων πράξεων της φορολογικής διοίκησης, λόγω της επίλυσης από το Συμβούλιο της Επικρατείας του κρίσιμου στις οικείες διαφορές νομικού ζητήματος, ύστερα από ερμηνεία της διάταξης, που εφαρμόσθηκε από τη φορολογική διοίκηση, κατά τρόπο αντίθετο από την έως τότε κρατήσασα νομολογία των δικαστηρίων της ουσίας, δεν προσκρούει στην επιταγή του άρθρου 20 παρ. 1 του Συντάγματος για την παροχή αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας, ούτε στην επιταγή του αναλόγου, κατά τούτο, εύρους άρθρου 6 παρ. 1 της ΕΣΔΑ για δίκαιη δίκη, το οποίο πάντως δεν εφαρμόζεται, κατ' αρχήν, στις φορολογικές διαφορές[54], ενώ, εν πάση περιπτώσει, το απαράδεκτο αυτό δεν συνιστά «*υπέρμετρη τυπολατρία*». Εξάλλου, οι αρχές της ασφάλειας δικαίου και της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης, από τις οποίες δεν απορρέει δικαίωμα στη σταθερότητα της νομολογίας[55], ερμηνευόμενες σε συνδυασμό με τις επιταγές των άρθρων 20 παρ. 1 του Συντάγματος και 6 παρ. 1 της ΕΣΔΑ για αποτελεσματική δικαστική προστασία και δίκαιη δίκη, καθώς και με τις επιταγές των άρθρων 17 του Συντάγματος και 1 του Πρώτου Προσθέτου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ για σεβασμό της περιουσίας, ουδόλως υποχρεώνουν την έννομη τάξη να συγχωρήσει απαράδεκτη, κατά τα παγίως κριθέντα, άσκηση ενδίκου βοηθήματος, που αποσκοπεί στην εφαρμογή των κανόνων, οι οποίοι γίνονται δεκτοί κατά νομολογιακή μεταβολή σε υποθέσεις, στις οποίες, κατά τη δημοσίευση της απόφασης, που επιφέρει την εν λόγω νομολογιακή μεταβολή, δεν έχει ασκηθεί (παραδεκτώς) ή έχει ασκηθεί και απορριφθεί το κατά νόμο προβλεπόμενο ένδικο βοήθημα, με το οποίο παρέχεται στον ενδιαφερόμενο η δυνατότητα δικαστικής επιδίωξης της αξίωσής του.

Έπειτα, στην 1275/2025 απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας, κρίθηκε, καθ' ερμηνεία των διατάξεων της παρ. 6 του άρθρου 45 του π.δ. 18/1989 (Α΄ 8), ότι ναι μεν δίδεται η δικονομική δυνατότητα στον αιτούντα να καταθέτει δικόγραφο κατά χωρισμό του αρχικού, προκειμένου να μην απορρίπτεται ως απαράδεκτη η αίτηση ως προς τις μη συναφείς με την προτασσόμενη σε αυτήν πράξεις, πλην οι προβαλλόμενοι με το νεότερο αυτοτελές δικόγραφο λόγοι πρέπει να ανταποκρίνονται στο πραγματικό της υπόθεσης, όπως αυτό διαμορφώνεται μετά τον χωρισμό του δικογράφου, και με αυτούς να προβάλλονται πλημμέλειες αποκλειστικά των πράξεων, ως προς τις οποίες διενεργείται ο χωρισμός. Το ΣτΕ υπογράμμισε ότι «*η απαίτηση αυτή δεν είναι φορμαλιστική, τουναντίον δε, είναι σύμφωνη με το άρθρο 20 παρ. 1 του Συντάγματος και 6 της ΕΣΔΑ*», διασφαλίζουσα την αποτελεσματική δικαστική προστασία, δεδομένου ότι αφορά στη σαφήνεια

[54] ΕΔΔΑ, *Vegotex International S.A. κατά Βελγίου*, αρ. 49812/09, 03.11.2022, σκ. 65-66· *Formela κατά Πολωνίας*, αρ. 31651/08, 05.02.2019, σκ. 127-129· *Joubert κατά Γαλλίας*, αρ. 30345/05, 23.07.2009, σκ. 30, κ.ά.

[55] ΕΔΔΑ, *Orlen Lietuva Ltd. κατά Λιθουανίας*, αρ. 45849/13, 29.01.2019, σκ. 80. Πρβλ. για νομολογιακή μεταστροφή και ΕΔΔΑ, *Jureša κατά Κροατίας*, αρ. 24079/11, 22.05.2018, σκ. 44.

του αντικειμένου της δίκης, του αιτήματος δικαστικής προστασίας και των προβαλλομένων λόγων και, επομένως, δεν υπερβαίνει τα όρια εκείνα, πέραν των οποίων θα επαγόταν την άμεση ή έμμεση κατάλυση του προστατευόμενου από τις ανωτέρω διατάξεις δικαιώματος παροχής έννομης δικαστικής προστασίας[56].

Επιπροσθέτως, στην 352/2024 απόφασή του, το ΣτΕ έκρινε ότι οι απαιτήσεις του άρθρου 27 του π.δ. 18/1989 ουδόλως αντιτίθενται στο δικαίωμα πρόσβασης σε δικαστήριο, όπως κατοχυρώνεται στο άρθρο 6 παρ. 1 της ΕΣΔΑ. Τούτο, διότι η απαίτηση της εθνικής νομοθεσίας για τη νομιμοποίηση του δικηγόρου του αιτούντος με συμβολαιογραφικό πληρεξούσιο, σε περίπτωση δε που δεν συμμορφώνεται με την απαίτηση αυτή, πολλώ δε μάλλον όταν έχει ζητήσει και έχει λάβει προθεσμία για τη νομιμοποίησή του μετά τη συζήτηση της υπόθεσης στο ακροατήριο, η αίτηση να απορρίπτεται, χωρίς αυτός να καλείται να προσκομίσει το πληρεξούσιο, καλύπτει την ανάγκη βεβαιότητας με τον πλέον ασφαλή τρόπο της γνησιότητας της χορηγηθείσας στον δικηγόρο πληρεξουσιότητας, καθώς και την ανάγκη απρόσκοπτης, χωρίς αδικαιολόγητες καθυστερήσεις και επιβάρυνση του δικαστηρίου, διεξαγωγής της δίκης. Το ΣτΕ επεσήμανε ότι η ανωτέρω ρύθμιση ήταν απολύτως σαφής κατά τον χρόνο συζήτησης της υπόθεσης στο ακροατήριο του Διοικητικού Εφετείου, ενόψει και της ερμηνείας της με προγενέστερες της συζήτησης αποφάσεις του ανώτατου διοικητικού δικαστηρίου και η τήρησή της από την αιτούσα, εκπροσωπούμενη από δικηγόρο, ήταν ιδιαίτερα εύκολη. Συνεπώς, η ρύθμιση ήταν σαφής, εξυπηρετούσε τη χρηστή απονομή της Δικαιοσύνης και δεν επέρριπτε στην αιτούσα βάρος δυσανάλογο με τον επιδιωκόμενο σκοπό[57].

Με την 1531/2023 απόφαση της Ολομέλειας του Συμβουλίου της Επικρατείας, κρίθηκε ότι από τη διάταξη του άρθρου 75 παρ. 2 του Κ.Δ.Δ. προκύπτει η βούληση του νομοθέτη να ρυθμίσει κατά τρόπο ειδικό, στην περίπτωση άσκησης αγωγής, την επέλευση της διακοπής της παραγραφής των χρηματικών αξιώσεων κατά του Δημοσίου στο χρονικό σημείο της επίδοσής της στο εναγόμενο με επιμέλεια του ενάγοντος. Σε περίπτωση, πάντως, κατά την οποία ο ενάγων παραλείψει να επιδώσει την αγωγή στο εναγόμενο και η αγωγή επιδοθεί στο τελευταίο με τη φροντίδα της γραμματείας του δικαστηρίου, εξασφαλίζεται η γνώση του εναγομένου για την άσκηση της αγωγής και το περιεχόμενο αυτής, απαίτηση δε για την εκ νέου επίδοση της αγωγής με επιμέλεια του ενάγοντος θα αποτελούσε «*περιττή τυπολατρία*». Κατ' ακολουθίαν, με την επίδοση της αγωγής στο εναγόμενο με τη φροντίδα της γραμματείας του δικαστηρίου αναπληρώνεται η έλλειψη επίδοσης της αγωγής από τον ενάγοντα και, συνεπώς, επέρχεται διακοπή της παραγραφής της ένδικης αξίωσης, αν τυχόν η επίδοση αυτή έχει διενεργηθεί πριν από τη συμπλήρωση της παραγραφής.

Τέλος, με την 986/2016 απόφαση του ΣτΕ κρίθηκε, καθ' ερμηνεία των διατάξεων των άρθρων 56 παρ. 1 και 2 και 44 παρ. 3 του Κ.Δ.Δ., ότι ναι μεν η μνεία στην έκθεση επίδοσης της ιδιότητας του οργάνου που τη διενεργεί αποτελεί ουσιώδες στοιχείο για το κύρος της επίδοσης και εφόσον η εν λόγω ιδιότητα δεν προκύπτει από την έκθεση επίδοσης, η επίδοση είναι άκυρη και δεν κινεί την προθεσμία προς άσκηση προσφυγής κατά της ούτως επιδοθείσης πράξεως, η έλλειψη δε αυτή

[56] Πρβλ. ΣτΕ 2764/2020, ΣτΕ Ολ. 3087/2011, 1583/2010, 3470/2007, 647/2004.

[57] Βλ., συναφώς, ΕΔΔΑ, *Τσέλικα - Σκούρτη κατά Ελλάδας*, αρ. 44685/07, 28.05.2009· απόφαση επί του παραδεκτού, *Γρυπαίος κατά Ελλάδας*, αρ. 13404/03, 12.01.2006.

δεν δύναται, κατ' αρχήν, να αναπληρωθεί, προς άρση της ακυρότητας, με άλλα αποδεικτικά μέσα περί της ιδιότητας του επιδόσαντος οργάνου, πλην όμως, σε περίπτωση κατά την οποία στην έκθεση επίδοσης γίνεται κατ' αρχήν μνεία της ιδιότητας του επιδίδοντος οργάνου, ελλείπουν, όμως, κρίσιμοι προσδιορισμοί για τον καθορισμό της εν λόγω ιδιότητας, η ως άνω ελλιπής αναγραφή, η οποία διακρίνεται της παντελούς έλλειψης αναγραφής, δύναται «*προς αποφυγή άκρας τυπολατρίας*» να συμπληρούται από στοιχεία του φακέλου, καθιστώντας έτσι έγκυρη την επίδοση, η οποία έγινε, πάντως, από το προβλεπόμενο κατά τον νόμο όργανο.

Από την ανάλυση της πρόσφατης νομολογίας του Συμβουλίου της Επικρατείας προκύπτει ότι το Δικαστήριο επιχειρεί μια ολοένα πιο εξισορροπημένη προσέγγιση στην ερμηνεία των δικονομικών κανόνων, χωρίς να αποδυναμώνει τον εξ ορισμού αυστηρό χαρακτήρα του δικονομικού δικαίου ή να υπονομεύει τη βασική λειτουργία των διαδικαστικών τύπων ως μηχανισμών ασφάλειας και προβλεψιμότητας. Η αξιοποίηση από το ΣτΕ της πλούσιας νομολογίας του ΕΔΔΑ, με πρόσημο την περιφρούρηση του δικαιώματος ουσιαστικής δικαστικής προστασίας, αποτυπώνει μια εποικοδομητική και δυναμική ζύμωση, η οποία θέτει στο επίκεντρο τον λειτουργικό ρόλο των διαδικαστικών κανόνων.

V. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ο υπέρμετρος δικονομικός φορμαλισμός δεν αποτελεί, απλώς, μια τεχνική απόκλιση από τον ορθό τρόπο εφαρμογής των διαδικαστικών κανόνων, αλλά συνιστά ουσιώδη απειλή για τον πυρήνα του δικαιώματος δικαστικής προστασίας και της δίκαιης δίκης. Η τυπολατρία, όταν αποκόπτεται από τον λειτουργικό και τελολογικό σκοπό των δικονομικών διατάξεων, καταλήγει να ισοδυναμεί με μια μηχανιστική αποτίμηση της συμμόρφωσης προς τους διαδικαστικούς τύπους, οι οποίοι, στο μέτρο αυτό, λειτουργούν περισσότερο ως παγίδες, παρά ως εγγυήσεις. Από την άλλη πλευρά, η ερμηνεία των κανόνων αυτών δεν πρέπει να οδηγεί σε υπερβολική ελαστικότητα, με συνέπεια την de facto ακύρωση των διαδικαστικών απαιτήσεων, που προβλέπει ο νόμος.

Το ΕΔΔΑ, με την πλούσια επί του θέματος νομολογία του, αναδεικνύει ότι η ουσία της δίκαιης δίκης δεν εξαντλείται στην αφηρημένη εφαρμογή κανόνων, αλλά στην αρραγή σύνδεση της ασφάλειας δικαίου και της πραγματικής πρόσβασης στη δικαστική προστασία. Η πρόσληψη αυτής της νομολογίας έχει τρεις βασικές προεκτάσεις: πρώτον, σε επίπεδο νόμου, την ανάγκη βελτίωσης των δικονομικών και διαδικαστικών κανόνων, που είναι υπερβολικά τυπολατρικοί· δεύτερον, σε επίπεδο δικαιοδοτικής κρίσης, την εμπέδωση της ορθολογικής ερμηνείας των κανόνων αυτών, οι οποίοι δεν θα πρέπει να αποκόβονται από τον λειτουργικό τους σκοπό, κατά τρόπο, που μπορεί να οδηγήσει σε έμμεση denegatio iustitiae· τρίτον, την παραδοχή της έννοιας των δικονομικών υποχρεώσεων όχι ως περιορισμών, αλλά ως σύμφυτων συμπληρωμάτων των δικονομικών δικαιωμάτων και τελικά ως θεσμικών εγγυήσεων. Η συμπληρωματική αυτή σχέση εγκιβωτίζει και την οφειλόμενη αυξημένη επιμέλεια των διαδίκων για την τήρηση των δικονομικών απαιτήσεων, που συνοδεύουν τις φερόμενες ενώπιον του δικαστηρίου αξιώσεις τους, επιμέλεια, η οποία όχι μόνο αναμένεται, αλλά απαιτείται.

Η συμβολή του ΕΔΔΑ είναι καταλυτική όχι μόνο στη διαμόρφωση του λειτουργικού τρόπου

ερμηνείας και εφαρμογής των δικονομικών κανόνων από τα εθνικά δικαστήρια, όπως τούτο εμφαίνεται, ιδίως, σε περιπτώσεις νομολογιακών μεταστροφών, αλλά και στην ίδια την ύπαρξή τους, δοθέντος ότι σε πολλές περιπτώσεις καταδικαστικές αποφάσεις του Δικαστηρίου έχουν οδηγήσει σε νομοθετικές αλλαγές και βελτιώσεις στα συμβαλλόμενα κράτη[58].

Εξάλλου, σημαντική είναι η επίδραση, που έχει ασκήσει η νομολογία του ΕΔΔΑ στη νεότερη νομολογιακή διάπλαση του Συμβουλίου της Επικρατείας. Το ΣτΕ φαίνεται πλέον να ενσωματώνει, όλο και περισσότερο, είτε ρητώς είτε εμμέσως, τους ερμηνευτικούς δείκτες, που έχει αναπτύξει το ΕΔΔΑ, για την αποφυγή της υπερβολικής τυπολατρίας. Οι νομολογιακές αυτές συγκλίσεις φαίνεται να αποτυπώνουν, ως προς την ερμηνευτική προσέγγιση των δικονομικών κανόνων, την αναβάθμιση της λειτουργικής τους διάστασης. Άλλωστε, η αποφυγή της άτεγκτης τυπολατρίας δεν σημαίνει χαλάρωση του δικονομικού δικαίου, αλλά αναγωγή των δικονομικών και διαδικαστικών τύπων σε εγγυητικά στοιχεία της δίκαιης δίκης.

Από τα ανωτέρω προκύπτει, εναργώς, η ανάγκη εμπέδωσης μιας αντίληψης περί λειτουργικής τυπικότητας, κατά την οποία οι δικονομικοί και, εν γένει, διαδικαστικοί κανόνες πρέπει να ερμηνεύονται και να εφαρμόζονται κατά τρόπο που εξυπηρετεί τον σκοπό τους, χωρίς να απονευρώνεται η εγγυητική τους λειτουργία, αλλά και χωρίς να σχετικοποιείται η σύμφυτη αυστηρότητα των κανόνων αυτών. Η λειτουργική αυτή τυπικότητα συνιστά αναπόσπαστο θεμέλιο της δίκαιης δίκης, καθώς συνδέεται άμεσα με τη διαφάνεια και την προβλεψιμότητα της διαδικασίας ενώπιον του δικαστηρίου, την ίση μεταχείριση των διαδίκων, την αποτροπή αυθαίρετων δικαιοδοτικών κρίσεων, και αποτελεί βασικό προαπαιτούμενο για την ορθολογική οργάνωση της δίκης, την απρόσκοπτη λειτουργία των δικαστηρίων και, τελικά, την, εν γένει, αποτελεσματική απονομή της δικαιοσύνης και την ασφάλεια δικαίου. ❑

[58] Βλ. Συμβούλιο της Ευρώπης, Τμήμα για την εκτέλεση των αποφάσεων του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Ενημερωτικό Δελτίο, *Υπερβολικός φορμαλισμός από τα Δικαστήρια*, 4/2023.